

Suomen *taivas* ja sen liettualainen vastine.

»Die Sprache«-nimisen uuden kielitieteellisen aikakauslehden ensimmäisessä numerossa Pennsylvanian yliopiston professori sveitsiläinen ALFRED SENN, joka on liettuan kielen parhaita tuntijoita ja mm. liettuan kirjakielen sanakirjan toimittaja, koettaa 10 sivua pitkässä tutkielmassaan »Zu litauisch *diēvas* 'Gott' und finnisch *taivas* 'Himmel'» osoittaa, mihin äännehistoriallisiin ja merkitysopillisiin kysymyksiin balttilaisena lainasanana pidetty *taivas* voi antaa valaistusta.

Taivas sanan balttilaisella vastineella ei, kuten tiedämme, ole 'taivaan' merkitystä ollenkaan. Se merkitsee 'jumalaa', mistä huolimatta sitä on pidetty suomalaisen sanan originaalina. Toisaalta onkin osoitettavissa, että siinä indo-eur. sanaperheessä, johon liettual. sana kuuluu, 'taivaan' ohella esiintyy — joskaan ei balttil. kielissä — myös merkitys 'jumala', mikä puhuu yhdistelmän puolesta. Tutkijan ratkaistavaksi jää, millä tavoin suomalaiseen 'taivas' merkitykseen on tultu ja olisiko tämä merkitys sittenkin ollut jo balttilaiselle originaalille ominainen.

Samalla *taivas* balttilaisine vastineineen koskettaa tärkeätä, mutta yhä tyydyttävää selvitystä vaille jäänyttä kysymystä liettuan ja lätin *ie*-diftongin synnystä (vrt. liettuan *diēvas*). ENDZELININ ja BUGAN mukaan tämä *ie* voi palautua vain indo-eur. kantakielen *e_i* (tai *e_i*) diftongiin. Jos selitys on oikea, *taivas* sanan originaalina on voinut olla vain **deivas*. Eräät muut tutkijat pitävät mahdollisena, että määräedellytyksin myös kantabalttilainen *a_i* (< ieur. *o_i*) > liett.-lät. *iē*. SENN kuuluu näihin,

¹ K. B. Wiklund on osoittanut suurta vaihtelua Agricolan käsialassa eri aikoina. Ks. Virittäjä 1928 ss. 287—305.

hänen mielestään liett. *diėvas* voi olla < **deivas* (= ieur. **deivos*) tai < **daivas* (= ieur. **doivos*). Teoreettisesti on mahdollista olettaa rinnakkain kantabalttil. **deivas* 'jumala' ja **daivas* 'taivas'. Kysymyksessä oleva 'taivasta' merkitsevä sana on sitten kadonnut balttil. kielistä. Ainoa todiste sen esiintymisestä balttil. kantakielessä on silloin suomen *taivas*, koska tämä, mikäli on balttilaisperäinen, on palautettava kanta-balttil. **daivas* asuun.

Viimeksimainittua SENNIN väitettä pidän liian rohkeana. Sellaiset tapaukset kuin suomen *seisoa*: virE *saizma*; s. *heinä*, *seinä* ja *seiväs*: virE *hain*, *sain*, *saibas*, liiv. *āina*, *sāina*, *tāibaz*; s. *leipä*, vaikka goot. *hlaifs*, ym. osoittavat, ettei suomalaisen vokalismien nojalla uskalla päätellä mitään siitä, onko originaalissa ollut *e_i* vai *a_i*. Ei ole siis ollenkaan varmuutta siitä, että *taivas* sanan kantabalttilainen originaali on ollut **daivas*, koska balttil. **deivas* olisi ehkä johtanut samaan tulokseen. Balttilaiseen *ai*: *ei* kysymykseen liittyvää epäselvyyttä ei voi valaista itämerensuom. kieliin lainautuneiden sanojen avulla, kun ims. taholla näiden diftongien keskinäinen suhde on samalla tavalla epäselvä. Kummallista vain on, että kysymyksessä olevat ims. esimerkit ovat valtaosaltaan lainasanoja, balttilaisia tai germaanisista. On vaikeata ajatella astevaihtelun luonteisen ilmiön »tarttumaa» balttil. kielistä itämerensuomalaisiin. Eräs edellytys siihen olisi ollut: *a_i*- ja *e_i*-asuisten muotojen erittäin runsas rinnakkaisuus balttil. taholla etymologisesti yhteenkuuluvissa sanoissa.

SENN jättää lopuksi »finnologien» ratkaistavaksi, olisiko s. *taivas* sittenkin mieluummin arjalainen lainasana, joka kuvastaisi ieur. **deivos* asun kanta-arjalaista jatkajaa. Mielestäni ei ole olemassa mitään syytä tämän vaihtoehdon valitsemiseen.

JALO KALIMA